IDEILE ŞCOLII ARDELENE ÎN VIZIUNEA FILOSOFICĂ A LUI LUCIAN BLAGA

The Ideas of the Transylvanian School in Lucian Blaga's Philosophical View

Eugeniu NISTOR[1]

Abstract

In spite of his vivid sympathy and understanding for scholars of the Transylvanian School, for their love of books and teaching, praising their particular efforts "to build the world in Romanian language", including the assimilation of concepts of Western philosophy, Lucian Blaga did not hesitate to criticize their exuberance and visionary enthusiasm, which had led them to unpardonable exaggerations in point of spiritual life. Blaga's analysis of this generous cultural subject is marked by critical accents even in his youth, when the philosopher had published the article "The Uprising of our non-Latin Fund", accents that continued in his mature years - in pondered considerations though - in his volume The Mioritic Space, and in his article "The Latinist Transylvanian School" written during the war; then, at the beginning of the sixth decade, he devoted an entire chapter to this generous subject in his scientific work The Romanian Thinking in Transylvania.

Keywords: Transylvanian School, Romanian thinking, Mioritic Space, Latinity, autochthonism, political emancipation, Enlightenment

Filosoful îşi exprimă interesul faţă ideile Şcolii Ardelene încă din tinereţe, când publică articolul „Revolta fondului nostru nelatin" („Gândirea", 1921), continuându-şi analiza critică pe un ton mai echilibrat în studiul „Evoluţie şi involuţie", din *Spaţiul mioritic* (1936) şi, apoi, în articolul „revizionist", intitulat „Şcoala ardeleană latinistă" („Vremea", 1943),[2] pentru a culmina cu aprecierile din capitolul al şaselea al lucrării ştiinţifice *Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* editată postum,[3] unde introspecţia analitică este de detaliu, iar ideile filosofice şi politice ale acestei mişcări de emancipare a românilor din Transilvania sunt nu doar extrem de bine reliefate, dar şi descrise şi documentate cu acribie. Primele două lucrări amintite ale lui Lucian Blaga conţin idei (critice sau speculative) utilizate de filosof pentru configurarea teoriei sale despre sufletul românesc, în fond chiar armătura de argumente care, cumulate, alcătuieşte conceptul de matrice stilistică autohtonă (De altminteri toate datele şi aspectele pe care le vom investiga arată că ideile corifeilor Şcolii Ardelene îi propulsează, în multe privinţe, în postura de precursori ai filosofului).

Arătând că orgoliul originii pur latine a poporului român este „moştenirea unor vremuri când a trebuit să suferim râsul batjocoritor al vecinilor noştri, care cu orice preţ ne voiau subjugaţi", tânărul filosof susţine că ar fi mai corect să admitem faptul că

[1] Assistant Prof. PhD, "Petru Maior" University of Tîrgu Mureş

[2] Aceasta fiind, iniţial, o prelegere prezentată studenţilor universităţii clujene la 16 martie 1943, intitulată simplu: *Şcoala Ardeleană* – vezi Ion Bălu, *Viaţa lui Lucian Blaga,* vol IV, Editura Libra, Bucureşti, 1999, p. 78.

[3] Lucrarea este datată, ca manuscris, chiar de filosof: „1950" şi redactată în cadrul sarcinilor de serviciu şi a indicaţiilor primite din partea lui Mihai Ralea, directorul Institutului de Istorie şi Filosofie a RPR, în vederea alcătuirii unei *Istorii a Filosofiei româneşti* – vezi Ion Bălu, *Viaţa lui Lucian Blaga,* op. cit. pp. 77-80.

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

„însemnatul procent de sânge slav şi trac, ce clocoteşte în fiinţa noastră, constituie pretextul unei probleme, care ar trebui pusă cu mai multă îndrăzneală."[4] Suntem adică, susţine gânditorul, mult mai mult decât „latini – limpezi, raţionali, cumpătaţi, iubitori de formă, clasici...", spiritul românesc având în structura lui complexă „şi un bogat fond slavo-trac, exuberant şi vital", iar „simetria şi armonia latină ne e sfârtecată de furtuna care fulgeră molcom în adâncurile oarecum metafizice ale sufletului românesc."[5] Această stare a spiritului autohton este apreciată de Blaga a fi un fel de „revoltă a fondului nostru nelatin."[6] Explicaţia ştiinţifică pe care încearcă filosoful să o dea acestei stări naturale a spiritului colectiv este una biologică, fiind extrasă din *teoria culorilor* a lui Goethe: prin experimentul încrucişării dintre o floare albă şi o floare roşie, în cadrul aceleiaşi specii, rezultă o plantă care are unele însuşiri *dominante*, „stăpânitoare" (fie ale celei albe, fie ale celei roşii), dar „s-a dovedit însă că din când în când cu oareşcare ciudată regularitate reapar şi însuşirile curate ale celeilalte flori. E o izbucnire din mister când nici nu te aştepţi."[7]

Tânărul filosof Lucian Blaga (era în anul 1921!) exprimă acest adevăr asupra originii noastre etnice recurgând la o formulare entimematică, extrasă din scrierile lui Hegel: „A defini înseamnă – dacă nu în întregime – cel puţin în parte – a nega."[8] Pledoaria lui este cât se poate de clar exprimată, el pledând atât pentru preţuirea strămoşilor noştri latini, „privilegiaţi" în raport cu ideile Şcolii Ardelene, cât şi a celor traco-slavi, consideraţi adesea doar nişte părinţi vitregi, când de fapt sufletul colectiv românesc a devenit şi este mai bogat tocmai prin această complementaritate! Aşadar, se întreabă filosoful: „de ce să ne mărginim numai la un ideal cultural latin, care nu e croit în asemănare desăvârşită cu firea noastră mult mai bogată. Să ne siluim propria noastră natură – un aluat în care se dospesc atâtea virtualităţi? Să ne ucidem corsetându-ne într-o formulă de claritate latină, când cuprindem în plus atâtea alte posibilităţi de dezvoltare? – Întrebarea va nelinişti multe inimi. Din partea noastră, ne bucură când auzim câte un chiot ridicat din acel subconştient barbar, care nu place deloc unora. Aşa cum o înţelegem noi – într-adevăr nu ne-ar strica puţină barbarie."[9] Îndemnul la această reconsiderare a complexei alcătuiri a fiinţei etnice româneşti este cu atât mai lăudabilă cu cât există o convingere statornică a filosofului că aparţinem unui popor tânăr, şi că prin urmare, „istoria noastră se proiectează mai mult în viitor decât în trecut."[10]

Continuându-şi ideea identificării specificului românesc, „ca nucleu iradiant şi consistent", peste doar trei luştri, Lucian Blaga arată insistent spre *determinantele stilistice,* ca potenţe creatoare autohtone, precizând că „matricea stilistică colaborează la definirea unui popor tot aşa de mult ca sângele şi graiul. Ea poate să crească sau să scadă, dar când se

[4] Lucian Blaga – *Ceasornicul de nisip*, ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Mircea Popa, colecţia Restituiri, Editura Dacia, Cluj, 1973, p. 47
[5] *Ibidem*, pp. 47-48.
[6] *Ibidem*, p. 48
[7] *Ibidem*
[8] *Ibidem*, p. 46
[9] *Ibidem*, p. 49
[10] *Ibidem*

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

stinge, se stinge şi poporul."[11] Diferită de cea occidentală, „această matrice stilistică, mănunchi secret de puteri eficiente, este de altfel singura noastră mare *tradiţie*."[12] Intenţia filosofului este de a surprinde „unele feţe vremelnice" ale împrejurărilor, mai mult sau mai puţin norocoase, în care s-a configurat istoria românilor, ea însăşi înfăţişându-se sub forma mai multor *tipologii istorice,* şi anume: „o istorie de tip deplin câteva veacuri, pe urmă o istorie de tip *ezitant*, şi uneori de tip *diminuant*."[13]

Constatarea gânditorului este că, în vremea existenţei provinciei imperiale Dacia Traiană, populaţia mixtă autohtonă s-a racordat la cerinţele veacului, având „o remarcabilă cultură populară şi o nu mai puţin impunătoare civilizaţie urbană...", prezentând toate datele şi condiţiile „pentru înjghebarea şi declanşarea unei *istorii* de viguroasă linie interioară, fie în cadrul imperiului, fie independent de imperiu."[14] Dar năvălirile popoarelor migratoare şi retragerea aureliană în sudul Dunării au zădărnicit această posibilitate, filosoful meditând asupra acestei situaţii, nu fără o umbră de tristeţe şi nostalgie impregnate adânc în scrierile sale: „Începuturile românismului coincid astfel cu o *retragere* din istorie şi din toate posibilităţile ei ritmice şi dialectice, într-o viaţă nu lipsită de cultură, nu despuiată de forme, dar anistorică (...) Pre-românismul s-a retras gasteropodic în scoica sa, unde în veacurile de somn aveau să se înfiripe întâiele determinante ale matricei stilistice româneşti."[15] Demonstraţia blagiană a involuţiei populaţiei autohtone, a adoptării unui mod de viaţă cel puţin *ezitant*, dacă nu chiar *diminuant*, foloseşte o bogată gamă de termeni lingvistici, care au suferit transformări ca urmare a acestei atitudini asumate, de boicot al istoriei. Sunt analizaţi câţiva termeni de origine latină, iniţial specifici unei civilizaţii urbane, care au suferit interesante modificări prin adaptarea, în timp, la cadrul specific de vieţuire, preponderent rural, al populaţiei băştinaşe, căci „limba românească păstrează, ca nici o altă limbă romanică, vădite rămăşiţe ale acestui proces, de lungă durată, al retragerii din *istorie* în viaţa de tip *organic*."[16] Aşa sunt termenii: latinescul *pavimentum* (cu înţelesul de pavaj stradal, podea de cameră etc.), din care a derivat filologic românescul *pământ*, expresie a utilizării lui exclusiv în mediul sătesc, rural, unde absentează elementele civilizaţiei urbane; „evoluţia semnificaţiei *pavimentum-pământ* – scrie Blaga – este o dovadă despre o schimbare totală a stilului de viaţă, mutat de pe un plan major, pe un plan minor."[17] Tot aşa explică filosoful şi schimbarea sensului, prin atrofierea semnificaţiei iniţiale, suferită de latinescul *veteranus* (adică soldat bătrân, lăsat la vatră şi împământenit), care se opreşte din mutaţie la termenul *bătrân*, stând ca mărturie că acesta „nu mai posedă ca fundal decât o viaţă de orizont organic şi anistoric." [18] În relaţie cu acest termen, cel puţin prin recuzita de provenienţă cazonă, este şi latinescul *hostis*

[11] Lucian Blaga – în studiul „Evoluţie şi involuţie" din *Spaţiul mioritic, Trilogia culturii, Opere 9,* ediţie îngrijită de Dorli Blaga, studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, Bucureşti, 1985, p. 295
[12] *Ibidem*
[13] *Ibidem,* p. 296
[14] *Ibidem,* p. 298
[15] *Ibidem*
[16] *Ibidem,* p. 299
[17] *Ibidem,* p. 300
[18] *Ibidem*

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

(înseamnând duşman), devenit în limba română *oaste*, mutaţie explicabilă tocmai prin faptul că pre-românii se adaptaseră la „o viaţă anistorică, de aspect organic, într-o ţară în care armatele nu mai erau ale lor, ci întotdeauna ale duşmanilor (*hostis*). De unde încetul cu încetul cristalizarea semnificaţiei de astăzi a cuvântului *oaste*."[19]

Utilizând ca surse lucrări istorice (G. Şincai, C.C. Giurescu) şi filologice (Sextil Puşcariu), explicaţiile lui Blaga sunt convingătoare atunci când sunt analizate şi argumentate mutaţiile terminologice, dar şi când se referă la stabilizarea în sensurile iniţiale, latineşti, ale unor termeni, alterările lor de sens fiind accidentale, întâmplându-se mai rar şi doar datorită întrebuinţării lor metaforice. Legat de acest ultim aspect, exemplele avansate de filosof sunt: *granum* - grâu, *stella* - stea, *fulgur* - fulger, *ciucuta* - cucută, *coelum* - cer etc., el explicând acest fenomen prin faptul că sunt cuvinte oarecum „neutre", ce conţin „o semnificaţie care nu implică o civilizaţie sau o viaţă istorică pe plan major", iar de aici şi tendinţa de „a-şi păstra în limba românească – înţelesul originar, fără ca alterările de sens să fie excluse."[20] Filosoful presupune ca alta ar fi situaţia populaţiei româneşti din sudul Dunării, care nu a renunţat la viaţa de tip major şi a făcut, în întreg evul mediu, istorie, de unde derivă şi curiozitatea filologică a acestuia: „ar fi interesant să se cerceteze întreg vocabularul nostru sub acest aspect, să se scruteze adică urmele lăsate pe corpul cuvintelor, în chip de stigme semantice, de marele proces al retragerii din istorie, într-o viaţă de tip organic."[21]

Cât priveşte retragerea geografică a populaţiei, în munţi şi păduri, ca unică posibilitate de salvare din calea puhoaielor de neamuri migratoare care s-au revarsat în ţinuturile din nordul Dunării (fie că acestea erau germanice, hunice, slave, bulgare, avare, pecenege, cumane, ungare etc.), mai gravă rămâne de fapt retragerea duhului românesc din istorie pentru aproape o mie de ani, când „românii manifestau (doar) o atitudine instinctivă de autoapărare, care se poate numi boicot al istoriei, spaţiul Daciei Traiane fiind ocupat de alte „seminţii" şi „noroade", care „se aşează aici mai vremelnic sau mai statornic, după cum le îngăduie steaua sângelui sau a norocului."[22]

Orizontul lăuntric al populaţiei autohtone se reducea la cadrul „sfântului plai", lărgit doar prin deplasările sezoniere ale omului mioritic, care, marcat de un misterios sentiment al destinului, se manifesta, chiar şi sub aspectul organizării sociale, într-un mod naiv şi limitativ, iar pentru el „*ţara* era alcătuită de obicei dintr-o vale între liniile unor dealuri sau măguri", ea fiind considerată „o entitate de natură aproape miraculoasă, o vietate ţinută laolaltă şi însufleţită de magia unui râu."[23]

În configurarea primelor formaţiuni statale româneşti, având structuri organizatorice de anvergură voievodală, proces realizat sub auspiciile şi influenţa regatelor vecine, dar şi sub cele ale ameninţărilor străine (ungare, poloneze, tătaro-mongole etc.), filosoful vede stârnirea din amorţire a populaţiei băştinaşe, comparabilă cu cea a „seminţei

[19] *Ibidem,* p. 301
[20] *Ibidem*
[21] *Ibidem,* p. 302
[22] *Ibidem*
[23] *Ibidem,* p. 303

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

trezite", aceasta prilejuindu-i un şir întreg de propoziţii exclamative „Ce efervescenţă celulară, de vigoare embrilogică, creatoare de stat şi de istorie, între Carpaţi şi Dunăre în partea a doua a secolului al XIII-lea. Se încerca un proces cu faţa hotărât îndreptată spre viitor (...) Începutul era definitiv uitat. Rămăşiţele rare erau atribuite unor făpturi de poveste, uriaşilor. Începea ceva nou."[24]

În acest context istoric „tragic-favorabil" se întâmplă mijirea aurorală a închegării formaţiunilor statale ale Basarabilor şi Muşatinilor, iar, concomitent cu acest proces social, filosoful constată cum sensul cuvântului latin *terra* (pământ), care conţine referinţe clare la o viaţă de tip organic şi anistoric, „creşte" din punct de vedere spiritual şi se cristalizează vizibil, făcând „trecerea la o semnificaţie ce implică o viaţă de tip major, istoric (ţară).[25] Epoca domniei lui Ştefan cel Mare este una „imperială", acesta fiind „zmeu" şi „arhanghel", în viziunea lui Lucian Blaga, iar înfăptuirile lui, în special bătăliile purtate cu marile puteri ale vremii (Imperiul Otoman, Hanatul Hoardei de Aur, Polonia şi Ungaria), dar şi zidirile acestuia, din scurtele vremuri de pace, „clădite pe sânge, ţâşnind ca dintr-o putere telurică, bisericile de lumină şi toată opera (...) alcătuiesc împreună mica noastră veşnicie revelată în timp..."[26] Dar după această izbucnire în plan major, ca şi după domnia lui Mihai Viteazul, „acel haiduc şi cruciat într-o singură persoană", românii se retrag iarăşi din istorie, singularizându-se în mod clar, prin această atitudine, faţă de celelalte popoare europene. Alte „cazuri" înălţătoare, sub aspect istoric şi cultural, sunt „preocupările religioase (îndeosebi traducerile *Bibliei*) şi cronicăreşti (Miron Costin, Neculce)", care au zămislit o limbă românească scrisă, împletită din „mătasea cuvintelor."[27] Dar dilematice rămân faptele de arme ale lui Iancu de Hunedoara, acea „splendidă personalitate" care „făcea, în mare parte cu ostaşi români, istoria ungaro-europeană", iar fiul acestuia, Matei Corvinul, rupt total din mediul său etnic, s-a „transplantat într-o Renaştere de duh străin." După cum într-o mare ambiguitate i se pare lui Blaga că se scaldă „visele bizantine" de mărire ale voievodului Vasile Lupu şi „faptele politice ale genialului Dimitrie Cantemir, care se clasează toate la rubrica aventurilor", acesta din urmă afirmându-se ca un cărturar de renume european, membru al Academiei din Berlin, retras la curtea ţarului Rusiei şi acceptat pe modesta funcţie de consilier al lui Petru cel Mare.

Arătând că etniile din ţinuturile transilvane au fost puternic asaltate către sfârşitul evului mediu de ideile reformei religioase, când peste ortodoxismul şi catolicismul, existente anterior, s-au năpustit o serie întreagă de noi doctrine religioase, toate ale „salvării" sufletului omenesc, aşa precum: husitismul, protestantismul, calvinismul, luteranismul şi unitarianismul – dar „boicotul istoriei nu apare în nici o altă provincie aşa de dârz şi de consecvent ca la ţărănimea românească din Ardeal", aceasta persistând „în cochilia ei sătească, strămoşească, disprețuind chemarea ceasului lumii."[28] Aceeaşi rezistenţă o găsim în masa creştinilor ortodocşi la trecerea la noua religie greco-catolică, în

[24] *Ibidem,* p. 304
[25] *Ibidem*
[26] *Ibidem,* p. 305
[27] *Ibidem,* p. 307
[28] *Ibidem,* p. 309

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

secolul al XVIII-lea, când, scrie Blaga „capturarea unei părți a românilor a însemnat o simplă schimbare de firmă. Unirea cu Roma nu le-a putut altera nici duhul religios, nici stilul cultural.”[29]

Frământările sociale din veacul al XVIII-lea şi în special răscoala lui Horea, iar apoi furtuna revoluției paşoptiste, marcată de personalitatea distinctă a lui Avram Iancu, au înviorat din nou cochilia satului românesc care putea „să-şi emită substanța şi să iasă din atitudinea de noncooperare cu istoria şi să apuce iar calea evoluției, ca să umple cu gânduri şi cu forme proprii cadrele statului.”[30] Toate acestea anunțând o „Românie politică independentă” care, după ce va înfăptui idealul Marii Uniri, urma să menţină mereu aprinsă flacăra de veghe a românismului, pasul următor fiind, în viziunea providențială a filosofului, „integrarea în Europa” a națiunii române, când aceasta va fi silită să accepte, „de multe ori netrecute prin nici o strungă, forme croite cu foarfeci străine.”[31]

Critica lui Blaga la adresa şcolii latiniste se adânceşte în articolul intitulat *Şcoala Ardeleană - Latinistă*, publicat în anul 1943, în conţinutul căruia el chiar mărturiseşte că „nu intenționez să reabilitez tot alaiul de greşeli comise de această şcoală. Greşelile lor, rătăcirile lor, ereziile lor, rămân ceea ce sunt: greşeli, rătăciri, erezii.”[32] Între greşelile şi păcatele latiniştilor filosoful situează încercarea acestora de a identifica în nucleul limbii române prototipul latin al acesteia sau „orighinalul”, adică voința lor nestrămutată de a apropia „cât mai mult limba românească de prototipul latin, şi pornit pe acest drum ei şi-au alimentat artificial gustul de a schimba limba vorbită.”[33]

Modul cum au prezentat corifeii şcolii latiniste (reprezentată de: Samuil Clain, Gheorghe Şincai, Petru Maior, Timotei Cipariu) aceste probleme ale romanității, dar şi cele legate de conştiința latinității, de etnogeneza românească şi de continuitatea daco-romanilor în fruntariile vechii Dacii, fie că vorbim de scrierile lor lingvistice, de scrierile lor istorice, de cele teologice sau filosofice, este compensată, conform aprecierilor filosofului, doar de „pasiunea imensă, pe care toți deopotrivă şi fiecare în felul său, o pun în această cea dintâi mare aventură spirituală a Ardealului...”[34] Îndurând tot felul de mizerii din partea administratorilor averilor clericale româneşti (cazul vlădicii Ioan Bob, care „aduna mulţime de bani şi nimică nu lucra cu ei”), cerşind fonduri pentru tipărirea cărților lor, cutreierând cu săptămânile ținuturi şi sate cu desagii plini cu cărți pentru a împrăştia învățătura în norod, „viața latiniştilor, a oricăruia dintre ei, e din cele mai frământate. Când la Blaj, când la Roma, când la Viena, când la Buda, când la Sibiu, ei îşi împart viaţa între profesiunea pe care o iubeau şi prigoana pe care nu o evitau, între mânăstirea pe care o cinsteau şi temnița de care nu se temeau... Credința în rostul cărții, patima slovei, îi menținea dârji, peste toate valurile şi prăpăstiile.”[35] Insistența şi elanul pe

[29] *Ibidem,* pp. 309-310
[30] *Ibidem,* p. 310
[31] *Ibidem,* p. 311
[32] Lucian Blaga – *Isvoade. Eseuri, conferinţe, articole*, ediţie îngrijită de Dorli Blaga şi Petre Nicolau, Editura Minerva, Bucureşti, 1972, p. 169
[33] *Ibidem,* p. 170
[34] *Ibidem,* p. 171
[35] *Ibidem,* p. 173-174

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

care îl pun aceştia în căutarea fenomenului original a limbii româneşti, seamănă uluitor de bine cu ilustra teorie a lui Goethe despre „fenomenele originare", aplicabile în vastul domeniu al ştiinţelor naturale, căci poetul şi filosoful german „căuta planta originară sau fenomenul originar al scheletului animal", iar, puţin mai târziu, în epoca modernă, „metafizicienii de seamă ai timpului căutau fenomenul originar al existenţii în general"[36] Lucian Blaga nu este naiv şi consideră că chiar dacă latiniştii nu cunoşteau respectiva teorie, în schimb ei au avut unele intuiţii de-a dreptul remarcabile, astfel încât se poate aprecia existența de „afinități de structură spirituală între latinişti şi felul lor de a vedea lucrurile proprii multor filosofi."[37]

Efortul formidabil al latiniştilor de a modifica sistematic limba corespundea întru totul cu viziunea filosofilor romantici de mai târziu, Lucian Blaga exemplificând aceasta printr-o apreciere deosebit de sugestivă: „Dacă i s-ar fi spus lui Cipariu că universul său lingvistic nu corespunde *realităţii,* el ar fi răspuns desigur ca şi filosoful romantic: *Cu atât mai rău pentru realitate!"* [38]

În concluzie: Analiza lui Lucian Blaga asupra ideilor Şcolii Ardelene scoate în evidență: simpatia şi înțelegerea pentru eforturile culturale şi instructiv-educative ale învățaților acesteia; aprecierea deosebită pentru încercarea corifeilor de a zidi o lume de cărți, folosind ca materie primă graiul românesc; aprecierea şi lauda binemeritată a acestora sub aspectul asimilării conceptelor filosofiei occidentale şi identificarea în nucleul limbii române a unor termeni echivalenți; dar, în acelaşi timp, filosoful critică exuberanța şi entuziasmul lor vizionar al corifeilor, care i-au dus la nepermise exagerări sub aspectul încercărilor de latinizare a limbii – fiind „vinovați" cel puțin în aceeaşi măsură în care s-ar fi făcut „vinovat" un alt ardelean din veacul al XIX-lea – profesorul Aron Pumnul – care voia „o românizare sub auspicii arhaice a limbii româneşti."[39]

Aşadar, fruntaşii iluminişti ai Ardealului şi, ulterior, elitele culturale româneşti din veacul al XIX-lea, au făcut eforturi sporite pentru a conduce societatea românească spre ceea ce înseamnă educaţie, cultură şi gândire originală. Iar Lucian Blaga recunoaşte că mai există un câştig enorm pus în valoare tocmai prin aceste încercări: „apariţiile latiniste anunţă însă întâia oară un potenţial specific ardelenesc", iar, a fi „ardelean înseamnă a duce un gând până la capăt."[40] În ton cu aceste aprecieri, eseistul Virgil Nemoianu denumea efortul latiniştilor drept *„etosul instruirii şi al culturii"* (autohtone, se înţelege!). Aceasta pentru a face o distincţie clară de aspiraţiile şi tendinţele societăţii moderne occidentale, formate *sub semnul etosului protestant al muncii*; ceea ce, la o uşoară evaluare, înseamnă destul de mult, deoarece etosul instruirii şi al culturii reprezintă o fericită reconciliere între *voinţa şi năzuinţele individului,* pe de o parte, şi *nevoile societăţii româneşti* din acea vreme, pe de altă parte. Şi să nu uităm că, mai devreme sau mai târziu, la *acest etos* au

[36] *Ibidem,* p. 177
[37] *Ibidem*
[38] *Ibidem,* p. 180
[39] *Ibidem,* p. 181
[40] *Ibidem*

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)

aderat cu entuziasm – dintre popoarele Imperiului Habsburgic – şi cehii, slovenii, slovacii, ungurii, croaţii, polonezii şi chiar şi austriecii![41]

Dar cu toate că a revenit asupra temei, într-o altă lucrare de-a sa (scrisă cu vreo două decenii mai târziu, întocmită într-o epocă mai complicată, cu rânduieli sociale cenuşii şi nivelatoare), filosoful nu s-a îndepărtat prea mult de aprecierile făcute anterior la adresa Şcolii Ardelene, în ciuda multiplelor detalii analizate şi a unghiurilor diverse din care a abordat, de această dată, problema; astfel, el arată că *mişcarea* prezintă „vădite accente de modernitate", lucru vizibil mai ales sub aspectul comparativ al gândirii şi ideologiei corifeilor ei cu cele ale unor reprezentanţi ai altor *naţiuni politice* (rămaşi „cu ochii întorşi spre trecut"), de unde rezultă „că şi *erorile, exagerările* şi *exaltările* Şcolii Ardelene au jucat un rol pozitiv, întrucât ele au contribuit la conturarea şi afirmarea unei conştiinţe naţionale de sens modern, faţă de ideologia conservatoare şi de sens feudal a *naţiunilor politice*."[42]

Bibliografie

Ion Bălu – *Viaţa lui Lucian Blaga,* vol IV, Editura Libra, Bucureşti, 1999

Lucian Blaga – *Ceasornicul de nisip*, ediţie îngrijită, prefaţă şi bibliografie de Mircea Popa, colecţia Restituiri, Editura Dacia, Cluj, 1973

Lucian Blaga – *Isvoade. Eseuri, conferinţe, articole*, ediţie îngrijită de Dorli Blaga şi Petre Nicolau, Editura Minerva, Bucureşti, 1972

Lucian Blaga – *Opere 9. Trilogia culturii*, ediţie îngrijită de Dorli Blaga, studiu introductiv de Al. Tănase, Editura Minerva, Bucureşti, 1985

Lucian Blaga – *Opere 12. Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* ediţie coordonată de Dorli Blaga, Editura Minerva, Bucureşti, 1995

x x x – *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii,* antologie coordonată de Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu, Editura Polirom, Iaşi, 1997

x x x – *Opera filosofică blagiană,* selecţie, cuvânt înainte şi sinopsis bibliografic: Eugeniu Nistor, colecţia Biblioteca de filosofie, Editura Ardealul, Târgu Mureş, 2015.

[41] Vezi articolul lui Virgil Nemoianu – „Cazul etosului Central-European", din vol. *Europa Centrală. Nevroze, dileme, utopii,* antologie coordonată de Adriana Babeţi şi Cornel Ungureanu, Editura Polirom, Iaşi, 1997, p. 168

[42] Lucian Blaga – *Opere 12. Gândirea românească în Transilvania în secolul al XVIII-lea,* ediţie coordonată de Dorli Blaga, Editura Minerva, Bucureşti, 1995, p. 180

BDD-A25474 © 2016 Universitatea Petru Maior
Provided by Diacronia.ro for IP 216.73.217.42 (2026-11-15 20:54:23 UTC)